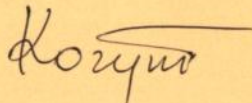

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКА АКАДЕМІЯ МИСТЕЦТВ

КОГУТ
Галина Володимирівна

УДК 745.52 (477) "16/17"

УКРАЇНСЬКІ "ПАНСЬКІ" КИЛИМИ XVII-XVIII СТ.
(Історія та стилістика)

Спеціальність 17.00.06 — декоративне і прикладне мистецтво

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата мистецтвознавства

Львів – 2003

Ш 126.23 (4Ук)44
4451499

ЛНБ України ім.В.Стефаника

00762210 (1)

Дисертацією є рукопис

Роботу виконано у Львівській академії мистецтв
на кафедрі історії та теорії мистецтва

Науковий керівник: доктор мистецтвознавства,
професор кафедри історії та теорії мистецтва
Львівської академії мистецтв,
академік Української Академії Мистецтв,
академік Академії наук Вищої школи України
Запаско Яким Прохорович

Офіційні опоненти: доктор мистецтвознавства,
професор кафедри проектування інтер'єру
Львівської академії мистецтв
Боднар Олег Ярославович
кандидат мистецтвознавства,
в.о. директора Косівського інституту прикладного
мистецтва ім. В.Касіяна
Гринюк Марія Миколаївна

Провідна установа: Інститут народознавства НАН України

Захист відбудеться "16" травня 2003 року о "10" годині
на засіданні Спеціалізованої вченої ради Д 35.103.01 у Львівській академії
мистецтв за адресою: 79011, м.Львів, вул.Кубійовича, 38.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Львівської академії
мистецтв (79011, м.Львів, вул.Кубійовича, 38).

Автореферат розісланий "15" квітня 2003 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради
кандидат мистецтвознавства

Г.Д.Кусько

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Поняття “панський килим” в українському мистецтвознавстві має тривалу історіографічну традицію. Його використовували такі дослідники як Е.Кузьмін (1908), Д.Щербаківський (1924, 1927), Б.Крижанівський (1925, 1926), В.Пещанський (1925), А.К.Жук (1966), Я.П.Запаско (1973). Визначення “панський килим” вперше застосував Е.Кузьмін щодо виробів, які виявляють “впливи панського смаку” і, відрізняючись від “церковних”, “характерно-народних”, позначені “сильними впливами східного, головним чином перського орнаменту”. Б.Крижанівський, В.Пещанський і А.К.Жук “панськими” називали килими, зори яких склалися під впливом західноєвропейських орнаментів. Подібно і Я.П.Запаско поняття “панський килим” використовував стосовно виробів, що мали своєрідне орнаментування, в якому “помічається вплив художніх стилів бароко, рококо та класицизму”. Д.Щербаківський “панськими” означував килими, на які були перенесені “східні і особливо західноєвропейські мотиви з вишивок, тканин і gobеленів”. Отож, Д.Щербаківський, на відміну від інших дослідників, до “панських” килимів зачислив вироби, зразками для яких служив не лише західноєвропейський, але й орієнтальний текстиль. У цьому значенні поняття “панський” килим використовується і в рамках нашого дослідження. Іншими характерними ознаками “панських” килимів є висока майстерність виконання, віртуозне відтворення складних композицій та окремих мотивів.

Актуальність теми дисертаційної роботи визначається загальною спрямованістю сучасних гуманітарних досліджень у напрямі вивчення феноменів національної культури в широкому міжнародному контексті. “Панський” килим XVII-XVIII ст. як явище генетично пов’язане з життям та смаками еліти яскраво віддзеркалює притаманне тогочасній українській культурі взаємопроникнення і взаємодію “західних” та “східних” естетичних парадигм, які, накладаючись на місцеві традиції, витворювали нові художні форми, забарвлені місцевим етнографічним колоритом. Тож коли ставити питання про інтегрованість української культури XVII-XVIII ст. у загальносвітові художні процеси і розглядати це питання на рівні декоративно-прикладного мистецтва, “панське” килимарство безперечно є саме тим явищем, яке поруч з іншими витворами мистецтва реально цю інтегрованість здійснювало.

Слід зазначити, що “панський” килим XVII-XVIII ст. — це, до певної міри, “біла пляма” в історіографії. Хоча деякі аспекти та питання висвітлені в літературі, а значна кількість пам’яток введена у науковий обіг, все ж досі не зроблено спроби висвітлити це явище в його цілості (огляд історіографії див. Розділ 1). Не вироблено чітких уявлень стосовно великого кола питань,

починаючи від застосування самого терміну “панський килим” і закінчуючи питаннями атрибуції пам’яток, локалізації майстерень, з’ясування стилістичної еволюції. Вимагає перевірки джерелознавчий доробок попередників, оскільки в силу різних причин, часто неточна або й помилкова інформація утвердилась на рівні з достовірною та правдивою. Врешті ряд питань дослідження українського “панського” килимарства взагалі залишився поза предметом наукових студій. Під цим оглядом уваги заслуговує питання імпорту килимової продукції в Україну, ідентифікація типів килимів, зображених в пам’ятках українського образотворчого мистецтва, атрибуцій як опублікованих так і неопублікованих українських “панських” килимів XVII–XVIII ст. При цьому слід зазначити, що питання імпорту килимів актуальне також в контексті дослідження господарсько-економічної історії України XVII–XVIII ст., а здійснена ідентифікація типів килимів, зображених в пам’ятках українського образотворчого мистецтва, актуалізує тему дослідження в контексті студій тогочасного малярства.

Слід особливо наголосити, що у фондівих збірках музеїв України та Польщі зберігається ряд неопублікованих українських “панських” килимів XVII–XVIII ст. Їхнє опрацювання та введення до наукового обігу поруч з уточненням атрибуцій вже опублікованих пам’яток сприятиме розв’язанню актуальних проблем українського музейництва, пов’язаних із систематизацією килимових фондів, формуванням експозицій та тематичних виставок, а отже фаховій презентації досягнень національної культури як в Україні, так і за кордоном.

У лютому 2002 р. відбувся всеукраїнський круглий стіл “До проблеми збереження та розвитку в Україні традицій килимового мистецтва” (Київ, “Український дім”), учасники якого у підсумковій резолюції наголосили на критичному стані килимового виробництва та необхідності відродження традицій українського килимарства. Можливість застосування результатів дисертаційної роботи для розвитку українського килимарства в сучасних умовах є ще одним вагомим чинником актуальності нашого дослідження.

Мета роботи — висвітлити історію та основні етапи стилістичного розвитку українського “панського” килима XVII–XVIII ст. в контексті світового килимарства. Характер мети дослідження зумовив потребу розв’язання цілого ряду завдань, основними з поміж яких вважаємо:

- визначити середовище та особливості побутування “панських” килимів у XVII–XVIII ст., розглянути килим крізь призму світогляду людини епохи, розкрити значення цього явища в житті тогочасного суспільства;
- розглянути передумови виробництва українських “панських” килимів XVII–XVIII ст.;
- з’ясувати місцезнаходження “панських” килимарень, прослідкувати

особливості організації праці у цих майстернях, соціальне та етнічне походження килимарів;

- розглянути чинники формування стилістики українських “панських” килимів XVII–XVIII ст., у зв’язку з чим розкрити роль народного килимарства у формуванні феномену “панського” килима та дослідити асортимент імпортованих виробів, які служили зразком для наслідування;
- визначити коло пам’яток українського “панського” килимарства XVII–XVIII ст. Уточнити атрибуції килимів, які перебувають в науковому обігу, та здійснити атрибуції виробів, що раніше не публікувались;
- дослідити технологічні та художні особливості українських “панських” килимів у порівнянні з синхронними східними та західноєвропейськими виробами, а також пам’ятками традиційного народного килимарства;
- накреслити схему еволюції стилістики українських “панських” килимів XVII–XVIII ст.

Предметом дослідження виступають процеси формування та стилістичної еволюції українських “панських” килимів XVII–XVIII ст. в контексті історії світового килимарства зазначеного періоду. Безпосереднім **об’єктом** дослідження є українське “панське” килимарство XVII–XVIII ст., представлене збереженими пам’ятками в українських та зарубіжних музейних збірках.

В процесі збору матеріалу опрацьовані колекції українського килимарства таких музейних збірок: Державного музею українського народного декоративного мистецтва (ДМУНДМ, Київ), Національного музею історії України (НМІУ, Київ), Полтавського краєзнавчого музею (ПКМ), Національного музею у Львові (НМЛ), Музею етнографії та художнього промислу ІН НАНУ (МЕХП ІН НАНУ, Львів), Національного музею у Варшаві (Muzeum Narodowe w Warszawie, MNW), Національного музею в Кракові (Museum Narodowe w Krakowie, MNK). Опрацювання килимів з фондів музеїв України стало можливим завдяки дослідчій дотації, наданій Канадським інститутом українських студій при Альбертському університеті в рамках “Програми дослідження Східної України імені Михайла та Дарії Ковальських”. У дисертації також розглядаються українські килими з колекцій Полтавського художнього музею (галереї мистецтв) (ПХМ), Державної збірки мистецтв на Вавелі у Кракові (Państwowych Zbiorów Sztuki na Wawelu, PZSzW), Збірки королівського замку у Варшаві (Zbiorow Zamku Królewskiego w Warszawie, ZZKW). Як порівняльний матеріал, залучаємо синхронні явища орієнтального та західноєвропейського килимарства, і передовсім українські народні килими XVIII – I пол. XIX ст., які виявляють зв’язок з “панськими” виробами XVII–XVIII ст. Як допоміжний матеріал для відтворення контексту побутування і функціонування килимів розглядаємо зображення килимів в українському

живописі XVII–XVIII ст., а також залучаємо згадки про килими у тогочасних письмових джерелах (інвентарі майна, митні інструкції, тестаменти, щоденники, описи намісництва, тощо).

Хронологічні та територіальні межі. Хронологічно дослідження охоплює період XVII–XVIII ст., який є окремою епохою в історії культури, об'єднаною спільними типологічними характеристиками. В історії українського килимарства ця епоха представлена найдавнішими збереженими пам'ятками. Проте, особливості нашого дослідження вимагають виходу за ці хронологічні межі. Адже, щоб прослідкувати джерела формування українського “панського” килима необхідно залучити матеріали з попередніх епох, рівною мірою необхідне звернення і до пам'яток початку XIX ст., які дають змогу прослідкувати характер засвоєння традицій та напрямок подальшої еволюції українського килимарства. В силу історичних обставин формування музейних збірок не завжди можна встановити на яких територіях їх було знайдено, тому визначальним критерієм для окреслення територіальних меж є зафіксована в джерелах локалізація килимарських майстерень, в яких виготовлялися “панські” килими. Детально проблему географії виробництва “панських” килимів ми розглядаємо у підрозділі 2.3.

Методологічною основою дисертації є принципи системності та історизму. Поставлені у дисертації завдання визначили основні методи, які залучаються для дослідження: порівняльно-історичний у синхронному та діахронному вимірах, порівняльно-типологічний та метод формально-стилістичного аналізу. Основою загальнотеоретичного осмислення проблем, порушених у дисертації стали роботи провідних вітчизняних та зарубіжних мистецтвознавців: П.О.Білецького, М.Біляшівського, В.Бодє, В.Ганцгорна, К.Ердмана, П.М.Жолтовського, Я.П.Запасака, Т.Маньковського, Л.С.Міляєвої, Г.Н.Логвина, В.Лозінського, В.А.Овсійчука, В.Пещанського, А.Рігля, Г.Г.Стельмашук, С.Шумана, Д. і В.Щербаківських та ін.

Наукова новизна роботи визначається її метою та завданнями. Український “панський” килим XVII–XVIII ст. ще не був темою спеціального дослідження. Спорадичні звернення до пам'яток групи “панських” килимів, які ми знаходимо в історіографії не мали на меті дати комплексне уявлення про явище. Наше дослідження є першою спробою всебічного вивчення українських “панських” килимів XVII–XVIII ст. в контексті розвитку світового килимарства. З'ясована маловивчена проблема імпорту килимової продукції на територію України. Вперше атрибутовано типи та походження килимів, зображених в пам'ятках українського образотворчого мистецтва XVII–XVIII ст. Знайдено нові джерельні матеріали про діяльність ряду килимарських майстерень. До наукового обігу введено невідомі пам'ятки українського килимарства XVII–поч. XIX ст., здійснені їхні перші атрибуції,

а також переглянуто ряд усталених атрибуцій вже відомих виробів. Розширено фактологічну базу для подальших досліджень українського килимарства. Накреслено еволюцію стилістичного розвитку українського “панського” килима XVII–XVIII ст.

Практичне значення роботи полягає в можливості застосування її положень, результатів та висновків для поглибленого опрацювання колекцій українських килимів у музейних збірках, а також для розробки навчальних програм, методичної літератури та підготовки курсів лекцій з історії українського декоративно-прикладного мистецтва.

Апробація результатів здійснювалась на засіданні кафедри історії та теорії мистецтва Львівської академії мистецтв (протокол №6 від 4.12.2002 р.). Основні положення та результати дослідження обговорювались на наукових конференціях, зокрема всеукраїнському круглому столі “До проблеми збереження та розвитку в Україні традицій килимового мистецтва” організованого ДМУНДМ (“Український дім”, Київ, 1.02.2002); Міжнародній науковій конференції Національної Академії Наук України “2000-ліття Різдва Христового і народна культура” (ІН НАНУ, Львів, 13.10.2001); X-ій науковій конференції “Українське сакральне мистецтво: традиції, сучасність, перспективи” (НМЛ, Львів, 10.05.2001); XXXIX, XXXX та XXXXI наукових конференціях професорсько-викладацького складу Львівської академії мистецтв (ЛАМ, Львів, 26.04.2000, 13.03.2001, 30.03.2002); Міжнародній студентсько-аспірантській конференції “Україна-Польща: шлях до європейської співдружності” (Тернопільський державно-педагогічний університет, 27.04.2001 р.). За темою дисертації опубліковано чотири статті у фахових наукових виданнях.

Структура. Дисертація (168 сторінок тексту) складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел (165 позицій) та додатку (132 ілюстрацій).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** з'ясується зміст поняття “панський килим”, обґрунтовується актуальність теми дисертації, характеризується ступінь наукової розробки проблеми, визначається мета і завдання, предмет та об'єкт, територіальні і хронологічні межі дослідження. Розкривається наукова новизна, практичне значення роботи, подається інформація про апробацію головних результатів.

У **першому розділі “Історіографія питання”** здійснено аналіз наукової літератури за темою дослідження. Передумови для перших наукових студій українського килимарства з'явилися у другій половині XIX ст., коли сформувалися збірки килимів Львівського промислового музею, приватних

музеїв Дідушицького, Чарторійських, Федоровича, В.Шухевича та інших. Одними з перших спроб опрацювання та систематизації матеріалу стали публікації Л.Вербицького (1880) та А.Рігла (1892). Дослідники головним чином акцентували увагу на питаннях технології виготовлення килимів та особливостях орнаментики. Важливе значення мала дискусія довкола генези українського килимарства, взаємодії орієнтальних та автохтонних джерел. На поч. ХХ ст. до студій українських “панських” килимів XVII–XVIII ст. звертаються Т.Криговський-Лемберг (1911, 1912) та К.Стемповська (1912) досліджуючи їх в контексті мануфактурних виробів Речі Посполитої, виконаних у техніці ворсового в’язаного килимарства. Численні виставки українських килимів, що відбулися впродовж 1920-х рр., дали черговий поштовх для активізації досліджень, результати яких були опубліковані головним чином у формі статей до експозиційних путівників: Д.Щербаківський (1924), В.Пещанський (1925), Б.Крижанівський (1925), М.Щепотьєва (1926), Я.Риженко (1928). “Панські” килими в цих публікаціях розглядаються як окрема група, що передбачає спроби виокремлення їхніх характерних ознак. Найґрунтовнішим на той час опрацюванням про український килим, яке зберігає своє значення до сьогодні, стала монографія С.Шумана (1929). Проаналізувавши орнаментальні мотиви близько семи десятків гладкотканих килимів з музеїв України та Польщі та синтезувавши отримані результати, автор намалював схему еволюції українського килимового орнаменту. Окрім цього дослідник достеменно реконструював технологічні процеси виготовлення давніх килимів, розробив типологію композиційних схем та мотивів, а також здійснив атрибуції низки українських “панських” виробів. Результати досліджень С.Шумана доповнює майже синхронна праця Д.Щербаківського (1927), у якій розглянуто килими кін.ХVIII–ХІХ ст. з витканими датами зі збірки Всеукраїнського історичного музею ім.Т.Шевченка. Однією з перших праць повоєнного періоду стала монографія Т.Маньковського (1954). Автор присвятив спеціальний розділ ворсовим в’язаним килимам з територій Речі Посполитої, в тому числі українським. Впродовж 1960–1970-х рр. в Україні вийшли друком ґрунтовні дослідження С.А.Таранушенка (1968), А.К.Жука (1966), Я.П.Запаска (1973) та С.Й.Сидорович (1979). Дослідники торкалися передовсім проблем народного килимарства, в контексті якого розглядали окремі “панські” вироби. Для міжнародної популяризації українського килима важливе значення мала виставка українських килимів, що відбулася 1983 р. в Українському музеї в Нью-Йорку (статтю до каталогу написала Л.Волинець). В останні десятиліття видано ряд навчальних посібників, окремі частини яких присвячені килимарству: Р.В.Захарчук–Чугай (1992), Я.П.Запаско (1991), О.Р.Тищенко (1992), О.І.Никорак (1994). 1994 р. відбувся захист дисертації О.Падовської “Килими Поділля” (науковий керівник

Р.В.Захарчук–Чугай). Серед новіших закордонних публікацій слід згадати статтю Б.Бедронської–Слоти (1997), у якій дослідниця робить спробу підсумувати дослідження ворсових в'язаних килимів Речі Посполитої, серед яких чільне місце займають вироби українського походження.

Важливою подією в дослідженнях українського килимарства стала Міжнародна науково-практична конференція “Український килим: генеза, іконографія, стилістика” (1998). Проблемам національних традицій та ролі інокультурних впливів, що є надзвичайно принциповими в контексті дослідження “панських” килимів, були присвячені доповіді М.Селівачова та Т.Кари–Васильєвої. Серед публікацій останніх років слід згадати також статті Т.Романової (1999) та О.Іванової (2000, 2002). 2002 р. у Києві відбувся круглий стіл, присвячений проблемам збереження та розвитку традицій українського килимарства, а також виставка “Килимова Україна”, на якій експонувалися килими з фондів ДМУНДМ. Ця подія свідчить, що історія українського килимарства в наш час викликає живе зацікавлення і є актуальним напрямом досліджень у вітчизняному мистецтвознавстві. Особливо це стосується давніх килимів XVII–XVIII ст., передовсім “панських”, які ніколи не були об'єктом спеціального дослідження. Огляд історіографії переконує, що за понад столітній період дослідження українського килимарства було підготовано вагому концептуальну та фактографічну базу для написання такої роботи.

Другий розділ “Історичні аспекти виробництва українських “панських” килимів XVII–XVIII ст.” складається з трьох підрозділів. Підрозділ 2.1 висвітлює особливості функціонування килимів у побуті шляхти XVII–XVIII ст., розкриває значення килима в житті тогочасного суспільства. Письмові джерела свідчать, що в маєтках представників еліти України килими нагромаджувалися у великих кількостях (князь Януш Острозький 1616 р. володів 162 килимами, в інвентарі майна Івана Самойловича 1682 р. ми нарахували 143 килими, а в Павла Полуботка 1724 р. – понад 111). Велику чисельність килимів в маєтках панства обумовлювало широке використання цих виробів при облаштуванні інтер'єру. Для світогляду того часу характерним було розуміння килима з рослинним взором як символічного зображення квітучого поля чи саду. У цьому контексті надзвичайно популярне в українському килимарстві чорне тло килимів сприймалося як реальний колір землі, а золотисто-жовте тло, що особливо часто трапляється у “панських” килимах, з огляду на символіку золотої барви, — як земля райського саду. Символізм зумовив активне використання килима як невідмінного атрибуту ритуальних церемоній (шлюб, похорони, тощо). Пов'язаний з побутом панівних верст, килим у суспільній свідомості перетворився на символ розкоші та влади. Кількість килимів у маєтках шляхти ставала мірилом достатку, вказувала на сходинку соціальної драбини їх власника.

З метою з'ясування технологічних передумов виробництва українських “панських” килимів XVII–XVIII ст. у підрозділі 2.2. прослідковано початки килимарства на українських землях. Поруч з терміном “килим”, який з'являється щойно у XVII ст. використовувалися й інші назви килимових виробів: “ковер”, “гуня”, “полавочник”, “коц”, що вказує на технологічні, художні та функціональні відмінності між ними. Традиційними в Україні були вироби, виконані у техніці гладкого килимового ткацтва (“гуні”, “полавочники”), які можна вважати пра-килимами. Ці вироби мали простий взір геометричного характеру, правдоподібно смугастий. Стимулом для інтенсивного розвитку килимарства в Україні стало заснування у XVI ст. “панських” килимарських майстерень, які стали осередками засвоєння на українському ґрунті іноземних впливів. Це пояснює поширення в Україні (найвірогідніше у XVI ст.) східної за походженням техніки ворсового в'язаного килимарства, а також освоєння техніки гладкого ткацтва способом “кругляння”, яка нагадує гобеленоткацтво. Для розвитку мануфактурного виробництва українських килимів у XVII–XVIII ст. існували реальні технічні передумови. Для появи феномену українського “панського” килима потрібен був лише відповідний стимул, яким стала мода та попит на вироби цього типу в середовищі шляхти.

У підрозділі 2.3 здійснено спробу відтворити географію осередків виробництва українських килимів у XVII – XVIII ст. Переглянуто письмові свідчення про існування відомих на сьогодні майстерень, виправлено ряд помилок, здійснено низку уточнень, знайдено нові джерельні дані про діяльність окремих майстерень. Складено карту українських килимарень XVII–XVIII ст. Не вдалося знайти доказів існування килимарських майстерень у Києві на території Києво-Печерської Лаври та Корсуні (Корсунь-Шевченківський) Черкаської обл., які згадуються у науковій літературі без указання джерел. Викликає також сумніви існування килимового виробництва на фабриках “коців” у с. Залізцях Зборівського району Тернопільської обл. та “вовняних ковдр” у с. Махнівцях поблизу м. Бердичева Житомирської області, хоча окремі дослідники і залучають ці фабрики до контексту історії українського килимарства.

Серед провідних килимарень XVII–XVIII ст., факт існування яких не викликає сумнівів, виокремлюємо майстерні Мурата Якубовича в Замості (на території Республіки Польщі), Конєцпольских у Бродах (Львівська обл.), гетьмана Павла Полуботка в с. Михайлівці (Лебединський район Сумської обл.), гетьмана Кирила Розумовського в Батурині (Бахмацького району Чернігівської обл.) та родини Букарів у с. Іванополі (Чуднівський район Житомирської обл.). Раніше помилково вважалося, що майстерня Букарів знаходилась у Ямполі. Майстерні Томарів у с. Томара поблизу м. Пирятини Полтавської обл., Олексія Розумовського в с. Черняхівці Яготинського району

Київської обл. зафіксовані в джерелах поч. XIX ст., що дозволяє припускати їхнє заснування ще в II пол. XVIII ст. У джерелах поч. XIX ст. згадується також мануфактура Петра Розумовського. Її місцезнаходження (поблизу с. Биків Бобровицького району Чернігівської обл.) ми визначили на підставі заповіту гетьмана Кирила Розумовського, згідно з яким Петро отримав у спадок “биківську волость”. На підставі опосередкованих свідчень джерел та атрибуцій окремих пам’яток гіпотетично припускається існування килимарні у Тульчині (менш ймовірно, в Немирові) Вінницької обл.

Розділ третій “Чинники формування стилістики українських “панських” килимів XVII–XVIII ст.” присвячено дослідженню ролі народного килимарства та імпортової продукції у формуванні стилістики українських “панських” килимів.

В підрозділі 3.1. досліджується зв’язок між народним та мануфактурним виробництвом килимів у XVII–XVIII ст., що здійснюється шляхом зіставлення ареалів поширення народного килимарства XVIII ст. з географією “панських” майстерень, які функціонували у XVII–XVIII ст. Найбільш чітко паралельне існування мануфактурного виробництва килимів та розвинутого народного промислу простежується на Східному Поділлі, де працювала килимарня Станіслава Щасного Потоцького (Тульчин або Немирів) та окремі народні майстри-килимарі. Серед народних килимів східно-подільського походження передовсім слід згадати вироби “вазонного” типу, і, зокрема найдавніші килими XVIII–поч. XIX ст. (НМЛ по.НМТ-1067, НМЛ по.НМТ-967, ін.). На Лівобережжі мануфактурне виробництво зосереджувалося у Чернігівській та Полтавській губерніях (килимарня в Батурині, майстерні початку XIX ст. у Томарівці, Черняхівці та поблизу с. Биків). Тут існував також розвинутий народний килимовий промисел, представлений чисельними збереженими килимами XVIII ст. (серед них НМЛ по.НМТ-965, МЕХП ІН НАНУ по.ЕП-23375, ДМУНДМ по.КТ-14, ДМУНДМ по.КТ-1, НМІУ по.Т-235). Виробництво народних килимів у XVII–XVIII ст. в районі с. Михайлівка поблизу м. Леbedина на Сумщині, де працювала майстерня Павла Полуботка, на даному етапі досліджень зафіксувати не вдалося. На Заході України у XVII–XVIII ст. існували мануфактури з виготовлення ворсових в’язаних килимів (Замостя та Броди). Наше дослідження не виявило у безпосередній близькості розвинутого народного килимарства, однак етнографічні матеріали XX ст. засвідчують, що неподалік, у Володимир-Волинському районі Волинської області, виготовляли килими саме у цій техніці. Фіксуючи виробництво народних килимів на Сх. Волині (Коростенському, Овруцькому та Олевському районах Житомирської обл.), ми не знайшли даних про існування тут “панських” килимарень, хоча таку можливість не слід виключати.

У підрозділі 3.2. з’ясовується асортимент іноземної килимової продукції

на українських ринках, що надходила з тогочасних провідних світових центрів килимарства — Анатолії, Персії та Західної Європи. До розгляду залучаємо свідчення письмових джерел та збережені пам'ятки килимарства. Вперше особлива увага надається зображенням килимів у творах українського живопису XVII–XVIII ст.

Продукція з килимарських осередків Анатолії, Персії, Західної Європи потрапляла на український ринок у різних пропорціях. Найбільш чисельними були анатолійські килими, що було обумовлено близьким географічним розташуванням Анатолії та напрямком транзитної магістралі, яка українськими землями провадила до Західної Європи. В XVII–XVIII ст. на українському ринку фіксується побутування анатолійських килимів типів: “лотто”, “голбеїн з дрібним взором”, “ушак з центральним медальйоном” “ушак з мотивами птахів”, а також так звані “семигородських”, які набули особливого поширення. Як анатолійські ідентифіковані килими на портретах: Василя Дуніна-Борковського 1701-1703 рр. (“семигородський”), Антонія Каменського поч. XVIII ст. (“голбеїн з дрібним взором”), митрополита Юсафа Кроковського бл. 1718 р. (один з типів молитовних килимів) та на іконі XVII ст. “Різдво Марії” з П'ятницької церкви у Львові (“семигородський”?). Порівняно менше в Україні було перських килимів. Серед них найпопулярніші — коштовні вироби “rolonase”, якими послуговувалися королі, магнати та багатша шляхта. Ми ідентифікували як перські зображення килимів на портреті Кшиштофа Збарзького 1629 р. та на фресці “Перший Вселенський собор” з Троїцької надбрамної церкви Києво-Печерської Лаври (1720-і – поч.1730-х рр.). На тлі орієнтальних килимів західноєвропейська продукція, а саме килими французьких мануфактур “Савонері” та “Абушон”, англійських майстерень Т.Муре та “Аксмістер”, очевидно була представлена поодинокими екземплярами. Проте, українське панство мало реальну можливість познайомитись з цими килимами у подорожах Європою.

У розділі четвертому “Тенденції стилістичного розвитку українських “панських” килимів XVII–XVIII ст.” розглядаються виявлені пам'ятки українського “панського” килимарства XVII–XVIII ст. З'ясовується історія виробів, досліджуються їх технологічні та художні особливості, здійснюються або уточнюються атрибуції, з'ясовуються художні особливості в порівнянні з синхронними іноземними зразками. На підставі отриманих результатів здійснено періодизацію розвитку стилістики українських “панських” килимів XVII–XVIII ст.

Перший етап розвитку стилістики українських “панських” килимів хронологічно охоплює XVII ст. (підрозділ 4.1). Він представлений парою чорно-білих килимів з фондів Національних музеїв Кракова та Варшави і так званім “лаврським коцом” (НМЛ по.21899). Усі три вироби виконані у техніці

ворсов'язання, що має східне походження. Два чорно-білі килими традиційно датують XVII ст. і пов'язують з килимарнями Мазовша. На нашу думку датування можна уточнити межею XVI – XVII ст., а місцем створення виробів вважати мануфактуру Мурата Якубовича в Замості. Підставою для такої атрибуції став декор чорно-білих килимів, який виявляє наслідування композицій турецьких килимів типу “ушак з центральним медальйоном”, а також аналогії з орнаментами ренесансних італійських тканин. Атрибуція так званого “лаврського коца” (до 1692 р., килимарня Києво-Печерської Лаври), здійснена В. Пещанським, викликає деякі застереження, оскільки невідоме джерело з якого автор почерпнув дані про існування цієї майстерні. Взір “лаврський коца” виказує деяку схожість з орнаментами перських тканин з рапортним повторенням натуралістично трактованих галузок квітів.

Межі другого етапу розвитку стилістики українських “панських” килимів, якому присвячено підрозділ 4.2, визначають дві датовані пам'ятки: 1698 р. та 1760 р. Загалом період представлений п'ятьма килимами: килим 1698 р. (МХП ІН НАНУ по.ЕП-15), килим з гербами Козаковських–Потоцьких (PZSzW по.1726), килим 1760 р. зі збірки MNK, втрачений гербовий килим українського гетьмана Павла Полуботка, відомий з малюнку В.Кричевського та килим, зображений на портреті Павла Полуботка (НХМУ, копія XIX ст. з оригіналу XVIII ст.). Останній у контексті досліджень українського килимарства раніше не розглядався.

При порівнянні “килима з гербом Павла Полуботка”, відомого з малюнку В.Кричевського, та килима, зображеного на портреті Павла Полуботка зі збірки НХМУ виявлено використання споріднених мотивів. Це стало доказом на користь приналежності килима, відомого за малюнком В.Кричевського, саме українському гетьманові, оскільки герб уміщений в центральному полі килима лише частково відповідає відомим варіантам накреслення герба Павла Полуботка. Рік смерті гетьмана — 1724, слід визнати як верхню хронологічну межу для датування виробу. Також запропоновано нове датування килима з гербами Козаковських–Потоцьких. Відповідно до версії Т. Маньковського замовниками килима вважали каменського каштеляна Станіслава Козаковського та грабовецьку старостянку Катерину Потоцьку, і датували роком їх одруження — 1744 р. Геральдичні студії дозволили нам з'ясувати, що відтворені у каймі килима герби належать іншій парі Козаковських–Потоцьких: київському каштеляну Миколі Козаковському (? – 1706 рр.) та Олександрі Потоцькій. Це дало підстави датувати килим самим поч. XVIII ст. (до 1706 р.).

З'ясування походження пам'яток є більш проблематичним. Лише килими Павла Полуботка можна впевнено пов'язати з відомою у письмових джерелах мануфактурою гетьмана, що знаходилась у с. Михайлівці поблизу Лебедина на Сумщині. Килим з гербами Козаковських–Потоцьких, правдоподібно, був

виконаний у майстерні м. Броди на Львівщині, що у 1704–1706 році належала родичам Олександрі Потоцької (власниці килима). Килим 1698 р. виявляє тематичну схожість з килимом Козаковських–Потоцьких, внаслідок чого виріб гіпотетично пов'язується з Бродівською килимарнею. Де було виконано закуплений у Києві килим 1760 р. встановити не вдалося.

Характер орнаментики килимів цього періоду вказує на зміну смаків. “Панські” килими того часу перебувають під впливом західноєвропейських, а саме французьких, зразків, внаслідок чого у них знаходять своє відображення риси бароко та рококо. Ця тенденція розвитку стилістики українського “панського” килима чітко фіксується уже на межі XVII–XVIII ст. В орнаментах українських килимів (килим 1698 р., гербовий килим Козаковських–Потоцьких) та французьких виробів королівської мануфактури Савонері часів Людовіка XIV використовувались однакові мотиви, такі як кошик з фруктами, ріг достатку, фестони, папужки, листя аканту тощо. Аналоги на французьких килимах “савонері” мають також мотиви геральдичного характеру: лаврові вінки з коронами, бантами та монограмами, зображення орлів, присутні в декорі килима з гербом Павла Полуботка. Взорі українських та французьких килимів цього часу єднає урочистий настрій, обумовлений особливостями естетики бароко. Щоправда, в порівнянні з помпезними французькими килимами епохи Людовіка XIV, українські вироби мають інтимніший характер. Килим 1760 р. відобразив риси рококо, що засвідчили витонченість малюнку, делікатність колористики та окремі мотиви, запозичені з композицій французьких килимів Савонері та Аубушон часів Людовіка XV. Серед них рама-“картуш”, яка з'явилась внаслідок пристосування орнаменту килимів до ліпнинної декорації інтер'єрів, та далекосхідні мотиви (пальми), що були результатом впливу поширеної у XVIII ст. “китайщини”. На зв'язок килима 1760 р. із західноєвропейським ткацтвом вказує також техніка виконання. Килим є найдавнішим виробом з датою, виконаним у техніці гладкого гребінцевого ткацтва, що нагадує спосіб виготовлення гобеленів.

Водночас виявлено ряд відмінностей. У декорі українських килимів прочитуємо залишки схеми східного медальйонного килима. На відміну від тривимірних французьких зображень, мотиви українських килимів трактуються площинно. Площинне трактування зору українські “панські” килими цього часу успадкували від килимів минулого періоду, коли зразками для наслідування були східні візерунки. Водночас зафіксовано незначний рух у бік об'ємного трактування зорів, який проявився у так званому “отінюванні”. Привертає увагу архаїчний мотив “дерева життя” з птахами обабіч на гербовому килимі Павла Полуботка. Поява цього мотиву у середньовічній стилізації відображає, на нашу думку, притаманну тій епісі ідею спадкоємності влади українських гетьманів щодо князів Київської Русі. До особливих рис

українських “панських” килимів 1698-1760 рр., виконаних у техніці ворсового в’язаного ткацтва, належить тенденція до геометризуювання рослинного взору, яка проявилась на поч. XVIII ст. у зорі килима з гербами Козаковських-Потоцьких. Це, найвірогідніше, було пов’язано з народним розумінням орнаменту.

Третій етап розвитку стилістики українських “панських” килимів (підрозділ 4.3) припадає на II пол. XVIII ст. Розмитість хронологічних меж етапу, який частково перехрещується з попереднім періодом, обумовлена великою кількістю збережених пам’яток цього часу, які неможливо точніше датувати. Виявлено лише один килим з витканою датою: 1799 р. (ПХМ no.1545) та дві серії виробів, відносно точні атрибуції яких мають під собою реальні підстави (килими з гербами Потоцьких-Мнішків, ворсові килими з вазонами квітів). Стосовно атрибуції килимів з гербами Потоцьких-Мнішків прийнято версію К.Стемповської (додаткові аргументи на її користь віднайшла Б.Бедронська-Слота), згідно з якою герби на килимах слід пов’язувати з іменами Станіслава Щасного Потоцького та його другої дружини Амелії Мнішек. Чотири килими з гербами Потоцьких-Мнішків датуються роками шлюбу цієї пари – 1774-1792 рр., килим з гербом Потоцьких: – 1794-1805 рр., коли у суспільному та приватному житті Станіслава Щасного сталися вагомі переміни, що знайшли своє відображення у трансформації геральдичних елементів композиції килима. Виготовили килими, найвірогідніше, у містечку Тульчин на Вінниччині, де існувала сукняна мануфактура Станіслава Щасного Потоцького. Друга серія килимів з мотивом вазону була виконана приблизно в той сам час, у тій же мануфактурі. На це вказують облямівки кайми з характерним геометричним орнаментом, що їх спостерігаємо у килимах обох серій і які є характерною ознакою “почерку” килимарні. Даткування решти килимів базується виключно на аналізі стилістики. Серед них виявлена нами серія килимів XVIII – I пол. XIX ст. невідомої мануфактури з півдня Полтавщини (ДМУНДМ no.КТ-77, НМІУ no.Т-6207, ПКМ no.ТК-3162, ПКМ no.ТК-3354). Загалом географія пам’яток II пол. XVIII ст. порівняно з килимами 1698-1760 рр. звужується і охоплює два суміжні регіони: Східне Поділля та землі Лівобережної України в межах Полтавської губернії, відповідно до адміністративного поділу початку XX ст.

Взори українських “панських” килимів II пол. XVIII ст. позначені впливами як західноєвропейського, так і орієнтального килимарства. У килимах цього періоду зустрічаємо такі мотиви як вазони з квітами, рами-“картуші”, натуралістично трактовані розквітлі галузки, мотив “герату”, арабески, пальмети, розети. Серед найбільш популярних композицій II пол. XVIII ст. — “фризові” килими з вазонами, що поширились на Сх. Поділлі та килими з рапортним розміщенням розквітлених галузок, характерні, передовсім, для

центрально-українських територій. Ці композиційні схеми були поширені і в народному килимарстві XVIII – I пол. XIX ст. Не втратили свого значення і вироби з центричними композиціями. Стилістика українських “панських” килимів на цьому етапі позначена значною варіативністю в інтерпретації рослинних мотивів від натуралістичної до фантастичної. Для килимів, виконаних у техніці ворсов’язання (килими з гербами Потоцьких-Мнішків, килими з вазами квітів) характерна сильна геометризація рослинних взорів. Українські “панські” килими II пол. XVIII ст. зберегли властиве для минулих періодів площинне трактування орнаментики. Запозичені мотиви часто пристосовувалися до техніки виконання, внаслідок чого отримували умовне трактування.

Наприкінці періоду проявилася тенденція до наслідування класицистичних взорів французьких та англійських килимів. Її репрезентує килим з витканою датою 1799 р., у центрі якого вміщено характерний класицистичний вінок. В оздобленні килимів кін. XVIII ст. активно використовуються характерні для класицизму мотиви: вінки, підвішені медальйони, прямі лінії, галузки з акантовим та лавровим листям, кесони, меандр. Орнаменти деяких килимів виявляють спорідненість з класицистичними розписами стель. Розуміння килима як “дзеркального” відображення стелі було характерне для французьких та англійських килимів того часу. Строгі класицистичні орнаменти не набули в Україні широкої популярності. Їй надалі активно використовувались натуралістичні рослинно-квіткові взори, які доповнювали “класицистичними” деталями.

Аналіз основних етапів розвитку стилістики українських “панських” килимів XVII–XVIII ст. свідчить, що попри активне використання запозичених мотивів і композиційних вирішень як східного так і західноєвропейського походження, ці принесені елементи зазнавали послідовної творчої інтерпретації.

ВИСНОВКИ

Дослідження історії та основних етапів стилістичного розвитку українського “панського” килима XVII–XVIII ст. в контексті світового килимарства, дає підстави для відповідних висновків.

В історії українського “панського” килимарства період XVII–XVIII ст. виступає окремою цільною епохою, позначеною низкою характерних ознак, які стосуються передовсім особливостей функціонування килимів, організації килимового виробництва та стилістики виробів.

Український “панський” килим як феномен художньої культури витворився у середовищі шляхти XVII–XVIII ст. — привілейованого стану, який зосередив у своїх руках політичні права та значні матеріальні ресурси.

Килими активно використовували у побуті та обрядах, як предмет розкоші килим вважався символом влади. Потреба у великій кількості килимів стала поштовхом до організації в “панських” мастках килимарень, поява яких зафіксована у письмових джерелах, починаючи з XVI ст. Для заснування цих майстерень існували реальні технічні передумови, оскільки в Україні традиційно виготовляли гладкоткані килимові вироби. У XVI ст. в “панських” килимарнях розпочалося виробництво килимів у східній за походженням техніці ворсов’язання. На основі загальних навичок у техніці гладкого килимового ткацтва було також розвинуто спосіб “кругляння”, який нагадує gobеленоткацтво.

Географія “панських” килимарень XVII–XVIII ст. широка. Письмові джерела фіксують існування килимарських майстерень у Замості (на території Республіки Польщі), с. Михайлівці Лебединського району Сумської обл., с. Іванополі Чуднівського району Житомирської обл., Батурині Бахмацького району Чернігівської обл. На підставі опосередкованих свідчень джерел та атрибуцій окремих пам’яток гіпотетично припускаємо існування килимарні в Тульчині (менш ймовірно, в Немирові) Вінницької обл.

Українське “панське” килимарство XVII–XVIII ст. перебувало у тісному взаємозв’язку з народним килимарським промислом. Ланкою, через яку здійснювався діалог були народні майстри “панських” килимарень, які приносили у стилістику “панського” килима, базованого на модних чужоземних зразках, живий струмінь народного мистецтва. Завдяки цьому український “панський” килим став самобутнім художнім явищем.

Важливим чинником формування стилістики українських “панських” килимів була імпортна килимова продукція, яка формувала смаки шляхти. Особливого поширення на українському килимовому ринку XVII ст. набули орієнтальні килими з відомих центрів Анатолії та Персії, а у XVIII ст. здобувають позиції західноєвропейські, головню французькі, килими.

Найдавніші українські “панські” килими XVII ст. виконані у техніці ворсов’язання. Орнаментика цих виробів позначена впливом орієнтальних килимів та тканин, що проявилось на рівні композиційної побудови, відбору та стилізації мотивів. Інспірування турецькими та перськими зразками було закономірним наслідком особливого статусу орієнтального килима в тогочасній Європі загалом і в Україні зокрема.

В орнаментах українських “панських” килимів 1698–1760 рр. зустрічаємо мотиви запозичені з орнаментики бароко та рококо. На відміну від французьких тривимірних зображень вони трактувалися площинно, що зближує їх зі східними аналогами. Відбувся лише незначний рух в бік до об’ємного трактування взорів, який проявився у так званому “отінюванні”. З початком XVIII ст. фіксуємо впливи народного килимарства, які однак, на цьому етапі ще

мало відчутні. Саме з ними пов'язуємо деяку деформацію контурів малюнку килимів, а також початки тенденції до геометризації рослинних wzorów у ворсових в'язаних килимах. Спектр килимарських технік, у яких виконані збережені "панські" пам'ятки, розширюється. З цього часу походить найдавніший збережений виріб з датою, виконаний у техніці гладкого килимового ткацтва (килим 1760 р.). Унікальним поєднанням гладкого та ворсового ткацтва вирізнявся втрачений килим з гербом Павла Полуботка.

Стилістика килимів II пол. XVIII ст. позначена наслідуванням як орієнтальних, так і західноєвропейських орнаментів. Вони мають яскраво виражені місцеві риси, що проявилось у переосмисленні та органічному синтезі мотивів різного походження, а також їх особливому компонуванні та стилізації. Період позначений дуже активною взаємодією "панського" та народного килима, внаслідок чого відбувається їхнє взаємонаближення. Наприкінці періоду з'являється тенденція до наслідування класицистичних wzorów французьких та англійських килимів.

Виробництво українських "панських" килимів тривало і впродовж I пол. XIX ст. Стилістика виробів того часу формувалась під впливом ампірних орнаментів. Однак, у II пол. XIX ст. спостерігається поступовий занепад виробництва українських "панських" килимів, пов'язаний як з напливом фабричної продукції, так і з глобальними соціальними процесами, що позначились на характері художньої культури загалом та декоративно-прикладного мистецтва зокрема.

Список публікацій за темою дисертації:

1. Когут Г. Українське килимарство в дослідженнях другої половини XIX - першої половини XX ст.: методи, дискусії, атрибуції // Вісник Львівської академії мистецтв. — Вип. 11. — Львів: ЛАМ, 2000. — С. 148-160.
2. Когут Г. Професійні майстерні на "килимовій мапі" України XVII–XVIII ст.: факти, міфи, гіпотези // Вісник Львівського національного університету імені Івана Франка. Серія мистецтвознавство. — Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2002. — Вип. 2. — С. 71-81.
3. Когут Г. "Золоті" та "чорні" килими України: до проблеми кольору тла в українському килимарстві XVIII ст. // Мистецтвознавство України. — Київ: СПД В.К.Кравчук, 2003. — Вип. 3. — С. 348-353.
4. Килим з гербом гетьмана Павла Полуботка // Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв. — Харків: ХДАДМ, 2003. — № 1. — С. 56-63.

Когут Г.В. Українські “панські” килими XVII–XVIII ст. (Історія та стилістика). — Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства за спеціальністю 17.00.06 — декоративне і прикладне мистецтво. — Львівська академія мистецтв, Львів, 2003.

Дисертацію присвячено дослідженню історії та стилістики українських “панських” килимів XVII–XVIII ст. в контексті світового килимарства. З’ясовуються особливості функціонування та розкривається значення килима в житті тогочасного суспільства. Прослідковано початки килимарства на українських землях, відтворено географію килимарських осередків XVII–XVIII ст. Досліджено чинники формування стилістики українських “панських” килимів XVII–XVIII ст.: роль традиційного народного килимарства та вплив імпоротної продукції. Визначено основні тенденції стилістичного розвитку українських “панських” килимів досліджуваного періоду.

Ключові слова: українське килимарство XVII–XVIII ст., “панські” килими, стилістика, орнамент.

Когут Г.В. Украинские “панские” ковры XVII–XVIII вв. (История и стилистика). — Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата искусствоведения по специальности 17.00.06 — декоративное и прикладное искусство. — Львовская академия искусств, Львов, 2003.

Диссертация посвящена исследованию истории и стилистики украинских “панских” ковров XVII–XVIII вв. в контексте мирового ковроделия. Выясняются особенности функционирования и значение ковра в жизни общества. Рассматриваются вопросы возникновения украинского ковроделия, реконструируется география ковродельческих мастерских XVII–XVIII вв. Исследованы факторы формирования стилистики украинских “панских” ковров XVII–XVIII вв.: роль традиционного народного ковроделия и влияние импортной продукции. Определены основные тенденции стилистического развития украинских “панских” ковров исследуемого периода.

Ключевые слова: украинское ковроделие XVII–XVIII вв., “панские” ковры, стилистика, орнамент.

Kohut H.V. Ukrainian “Panski” Carpets of XVII th and XVIII th centuries (History and Stylistic). — Manuscript.

Thesis for candidate degree by speciality 17.00.06. — Applied and Decorative Art. Lviv Academy of Arts, Lviv, 2003.

The dissertation focuses on the history and stylistic development of Ukrainian “panski” (*ukr.* “elite”) carpets of XVII-th and XVIII-th centuries. Such carpets were produced in weavers workshops organised in the residences of Ukrainian elite. Ukrainian “panski” carpets are of uncommon significance for the history of Ukrainian art, because they enter into the broader framework of cultural interaction between East and West which determined the Ukrainian culture of the Baroque period.

The first chapter of our dissertation¹⁵ dedicated to the historiography. It includes wide bibliographic references on Ukrainian kilims and carpets. The second chapter attempts to recreate some historical aspects of the “panski” carpets production in Ukraine including the discussion over the origins of carpet weaving in Ukraine. The author attempts to recreate the geography of carpet production in Ukraine during the XVII th and XVIII th centuries. Of particular note among the leading Ukrainian carpet production centres, which functioned during XVII th and XVIII th centuries, are the workshops of Murat Jakubovych in Zamost’ (Poland), the Konieczpolski family in Brody (Lviv region), Hetman Pavlo Polubotok in Mykhajlivka (Lebedyn district of Sumy region), the Bukhari family in Ivanopil (Chudniv district of Zhytomyr region), and Hetman Kyrylo Rozumovskij in Baturyn (Bahmach district of Chernihiv region).

Chapter three traces determinants which fixed stylistic of Ukrainian “panski” carpets. Among such determinants the local vernacular weaving traditions played extremely important role, but nevertheless production imported from Anatolia, Persia and Western Europe had made weightily contribution. The depictions of the carpets in the Ukrainian painting of the XVIIth and XVIIIth centuries are being attributed. Most of them are of eastern origin.

The last chapter outdraws the two hundreds years perspective of the stylistic development of Ukrainian “panski” carpets. It starts from the Turkish influenced so-called “black and white” carpets and “lavrskiy koč” dated to the XVII th century. The second period (first half of the XVIII th century) is outlined by more intense influence of La Savonnerie and Aubusson. The assimilation of those stylistic trends is represented by the following Ukrainian “panski” carpets: carpet of the year 1698 (MEXII no. EI-15), carpet with coats of arms of Kozakowski-Pototski family (PZSzW no.1726), carpet of the year 1760 (MNK), carpet with the coat of arms of Hetman Pavlo Polubotok (known only after the drawing by V.Krychevskij). The third period (second half of the XVIII th century)¹⁵ represented by the most numerous group of carpets. Their stylistic is very much eclectic. It combines “oriental” and “western” influences but at the same time strong folklorizing tendencies can be traced. The group of carpets attributed to the unknown Poltavian manufacture offers perfect illustration of that

stylistic (ДМУНДМ no.КТ-77, НМІУ no.Т-6207, ПКМ no.ТК-3162, ПКМ no.ТК-3354). Till the end of the century the neo-classical ornaments came into fashion (for examp. carpet of the year1799, ПХМ no.1545).

The author has studied the most important carpet's collections in Ukraine and Poland, among them The State Museum of Ukrainian Folk Applied Art (Kyiv), The National History Museum of Ukraine (Kyiv), Poltavian Museum of Local Lore (Poltava), The National Museum in Lviv, The Ethnography Museum (Lviv), The National Museum in Warsaw and The National Museum in Krakow. The study in Ukrainian museums became possible thanks to the grand from Canadian Institute of Ukrainian Studies (University of Alberta).

Key words: Ukrainian carpet weaving, "panski" carpets, stylistic, ornament

АВ 54.950

allucom

Підписано до друку 11.04.2003р.
Папір друк.№1. Спосіб друку – офсет.
Формат 60х84/16. Умовн. друк. аркушів 0,9
Тираж 100 прим.
Замовл. № 273/2

Друк ВКП фірма «ВМС»
м.Львів, вул.Вузька,3
тел./факс (0322)97-05-67, 76-81-11

ПЕРШ

МИСТ